

Tartalom

Bevezető	2
Az egyes vallási felekezetekhez tartozók létszámváltozása.....	2
Korösszetétel, nemi arány.....	3
Családi állapot, párkapcsolati formák	6
Gyermekvállalás, termékenység.....	8
Iskolai végzettség.....	10
Gazdasági aktivitás, foglalkoztatottság és munkanélküliség	13
A nemzetiségek vallási jellemzői.....	15
A nem válaszolók	18

Elérhetőségek

Vallási felekezetek demográfiai jellemzői

Bevezető

A vallási felekezethez tartozásról, illetve azok demográfiai jellemzőiről ritkán vannak átfogó és részletes adataink. A rendszeres népmozgalmi statisztikák nem tartalmazzak vallási hovatartozás szerinti adatokat a születések és a termékenység alakulásáról, a házassági, párkapcsolati szokásokról vagy a családstabilitás jellegzetességeiről. Az elmúlt évtizedek népszámlálási adatfelvételei sem bővelkednek ilyen jellegű információkban, mivel az 1949. évi népszámlálást követően több mint ötven évnek kellett eltelnie ahhoz, hogy a kérdéskört egyáltalán vizsgálni lehessen. Először a 2001. évi, majd a legutóbbi, 2011. évi népszámlálás során kérdezték meg a lakosságot vallási hovatartozásáról. Az így szerzett információk sem tekinthetők teljes körűnek, mivel a válaszadás önkéntes volt, így mindenki eldönthette, hogy bejelöli-e azt a vallási közösséget, felekezethez ahová tartozónak érzi magát, vagy mellőzi a választást. A kérdés nem a vallás gyakorlására vagy a vallásosságra vonatkozott, sőt az adminisztratív jellegű kötődést sem feltételezte a bejelölt vallási felekezethez¹. Mindezek figyelembevételével a népszámlálási adatbázisok számos olyan adatot, háttérinformációt tartalmaznak, amelyek szerint az egyes vallási felekezethez tartozók demográfiai jellegzetességei is feltárhatók.

Jelen elemzés a 2011. évi népszámlálás vallási kérdésére adott válaszok alapján készült, ott ahol indokolt és lehetséges volt összehasonlítani a 2001. évi népszámlálás hasonló eredményeivel. Foglalkozik a vizsgált vallási felekezethez tartozók korösszetételével, a nemi arányokkal, a családi állapottal és párkapcsolati jellemzőikkel, az iskolai végzettséggel, a foglalkoztatottsággal, valamint a gyermekvállalás és termékenység különbségeivel. A vallási felekezetek közül bemutatja a két legjelentősebb létszámú, a katolikusok és a reformátusok demográfiai jellemzőit, összevetve azokat a vallási felekezethez nem tartozók (nem vallásosok) adataival. Összességében mintegy 3,9 millió katolikus, közel 1,2 millió református és 1,8 millió nem vallásos személy adatait elemezzük. Ez utóbbiak közé tartozik a magukat ateistáknak vallók 147 ezer fős tábora is. A vizsgált három vallási népességcsoport a vallási kérdésre adott válaszolók 94%-át tette ki a 2011. évi népszámlálás idején. Vizsgáljuk továbbá a nemzetiségek vallási összetételét, ahol a cigány (roma) és a német nemzetiségűek vallási hovatartozását a magyarokéval hasonlítjuk össze.

Az egyes vallási felekezetekhez tartozók létszámváltozása

Mind a válaszolási készségben, mind a megjelölt vallási felekezethez tartozók létszámában jelentős változások történtek a 2001. évi népszámlálási eredményekhez képest. Több mint 30%-kal csökkent a katolikusok és közel 30%-kal mérséklődött a reformátusok létszáma, míg a többi, kisebb vallási közösséghez tartozók száma alig változott. Több mint egyötödével nőtt a vallási felekezetekhez nem tartozók és számottevően, közel két és félszeresére emelkedett a vallási kérdésre nem válaszolók száma.

1. tábla

A vallási felekezethez tartozók létszámának alakulása

Vallás, felekezet	2001	2011	Változás 2001-hez képest	
	fő		%	
Katolikus	5 558 961	3 871 922	-1 687 039	-30,3
Református	1 622 796	1 153 454	-469 342	-28,9
Más valláshoz, felekezethez tartozó	428 856	406 999	-21 857	-5,1
Vallási közösséghez, felekezethez tartozó együtt	7 610 613	5 432 375	-2 178 238	-28,6
Vallási közösséghez, felekezethez nem tartozó ^{a)}	1 483 369	1 806 409	323 040	21,8
Nem kívánt válaszolni, nincs válasz	1 104 333	2 698 844	1 594 511	144,4
Teljes népesség	10 198 315	9 937 628	-260 687	-2,6

^{a)}A magukat ateistáknak vallókkal együtt.

¹A kérdésre adott válaszok tartalmát, jelentését és a feldolgozás szempontjait a 2011. évi Népszámlálás – 10. Vallás, felekezet c. kötet „Módszertani megjegyzések, fogalmak” fejezete tartalmazza.

A változások eltérő módon érintették a különböző korosztályokhoz tartozó lakosságot. A két legjelentősebb vallási felekezethez tartozó katolikusok és reformátusok körében az átlagosnál nagyobb mértékben esett vissza a gyermekkorúak és a fiatal középkorúak aránya, a visszaesés mértéke a katolikusoknál a legjelentősebb. Jellemző, hogy minél fiatalabb a korosztály, annál nagyobb arányú a visszaesés, ennek megfelelően a legkisebb csökkenés mindkét vallási felekezetenél a 60 éves és ennél idősebbeknél történt. A vallási felekezetekhez nem tartozók száma a gyermekkorúaknál csökkent, de számuk annál inkább nőtt, minél idősebb korcsoportot vizsgáltunk. Valamennyi korcsoportban legalább kétszeresére emelkedett a vallási kérdésre nem válaszolók aránya, a 40–59 éves középkorúaknál két és félszeres, míg a 60 éves és idősebb lakosoknál három és félszeres a növekedés a 2001. évi népszámlálás eredményeihez viszonyítva. A gyermek- és kiskorúak esetében a személyi kérdésekre, így a vallási kérdésre adott válasz vagy a válasz hiánya is nagy valószínűséggel a szülőknek tudható be, így a gyermekkorúak arányváltozásában a szülők véleménye tükröződik vissza.

2. tábla

Az egyes vallási felekezethez tartozók és a népesség egészének változása 2001-hez képest korcsoportok szerint, 2011

Korcsoport	Katolikus	Református	Egyéb vallás	Vallási közösséghez, felekezethez nem tartozó	Nem kívánt válaszolni, nincs válasz	Összesen (össznépesség)
0–14 éves	–42,1	–37,2	–5,5	–8,5	102,7	–14,6
15–39 éves	–36,7	–32,7	–1,0	10,7	128,3	–4,8
40–59 éves	–32,7	–34,0	–8,9	47,8	149,9	–3,2
60– éves	–11,5	–13,9	–5,7	141,8	251,3	12,0
Összesen	–30,3	–28,9	–5,1	21,8	144,4	–2,6

Némileg más képet mutat a vallási felekezetekhez tartozók számának és arányának változása, ha azokat a népességszám egészének változásával együtt vizsgáljuk. 2001 és 2011 között mintegy 261 ezer fővel, 2,6%-kal csökkent a népesség lélekszáma. A csökkenés eltérő módon érintette az egyes korosztályokat. A 60 éven aluliak valamennyi korcsoportjában kevesebb lakost írtak össze, a legnagyobb, közel 15%-os visszaesést a 15 éven aluli gyermekkorúaknál mérték, miközben a 60 éves és ennél idősebb lakosok létszáma 12%-kal nőtt. A katolikus és református gyermekkorúak számának és arányának visszaesésében az ilyen korúak össznépességen belüli csökkenése is szerepet játszott, de ez csak részben magyarázza meg a két legnépesebb valláshoz tartozók számának és arányának számottevő mérséklődését. Ez a megállapítás igaz a fiatal és fiatal középkorú (15–39 éves), valamint a középkorú (40–59 éves) katolikus és református lakosokra is. A vallásos 60 éves és idősebb lakosok kisebb arányú csökkenése is más megvilágításba kerül, ha azt nézzük, hogy az össznépességen belül a létszámuk 12%-kal nőtt, miközben az ilyen korú katolikusok és reformátusok között számuk 12–14%-kal mérséklődött a legutóbbi két népszámlálás között. A kérdésre nem válaszolók száma minden korcsoportban dinamikusan emelkedett függetlenül attól, hogy az össznépességen belüli létszámuk csökkent vagy nőtt a két népszámlálás között.

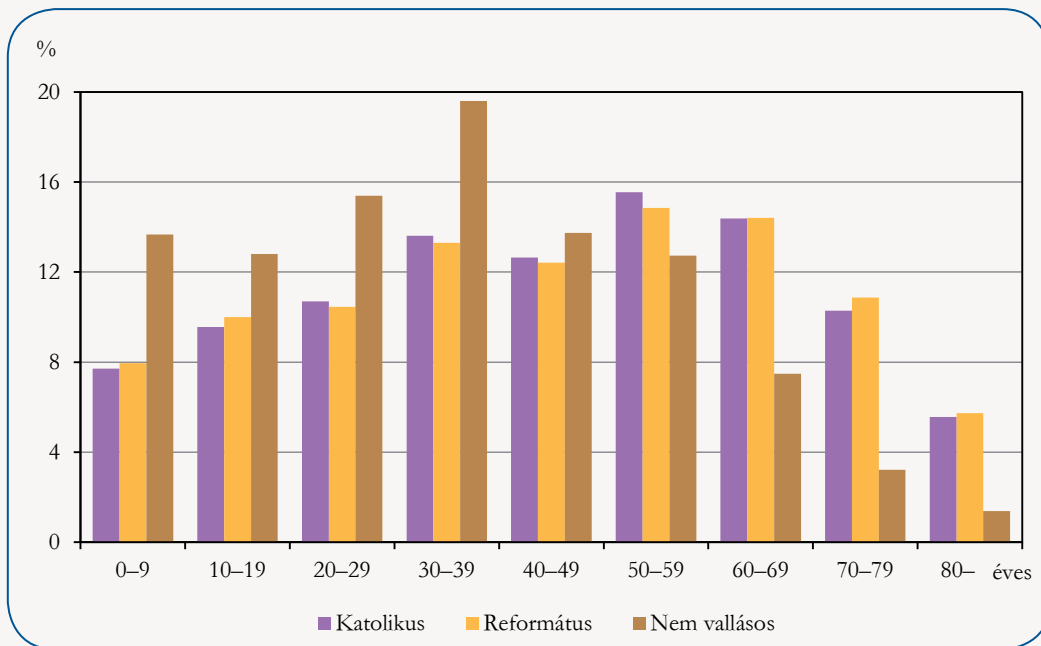
Korösszetétel, nemi arány

A népesség korösszetétele és nemenkénti aránya között szoros és szabályszerű kapcsolat mutatkozik. A biológiailag meghatározott születéskori fiútöbblet a fiúk, illetve férfiak magasabb halandósága miatt a negyvenes évek elején kiegyenlítődik, majd az életkor előrehaladtával egyre nagyobb mértékű lesz a nőttöbblet. Ennek megfelelően egy fiatal korösszetételű népességet fiútöbblet, míg egy időskorú, előregedő nőttöbblet jellemzi. A magyar népesség az alacsony termékenység és a tartós reprodukciós hiány miatt egy fokozatosan előregedő népesség, jellemzően nőttöbblettel. Ha ennek tükrében vizsgáljuk a kiválasztott

három vallási népességcsoportot, akkor a katolikus és református népességben az országoshoz hasonlóan nőtöbbletet, a nem vallásosban viszont fiú-, illetve férfitöbbletet találunk. A nem vallásos népesség az országoshoz és a két nagy vallási csoporthoz képest is fiatalabb, a katolikus és a református népesség viszont az országosnál valamivel nagyobb mértékben előregedett. Az 50 év alatti korcsoportokban nagyobb arányban vannak jelen a nem vallásosak, ezen életkor fölött viszont mindenhol a katolikus és református vallásúak aránya a magasabb, az életkor növekedésével pedig túlsúlyuk egyre nyilvánvalóbbá válik. Különösen magas a nem vallásos lakosok között a 10 év alatti gyermekek és a 20–39 év közötti fiatalok többlete, ugyanakkor a 60 év feletti aránya csak harmad–negyed akkora, mint a katolikus vagy református vallású népesség között.

1. ábra

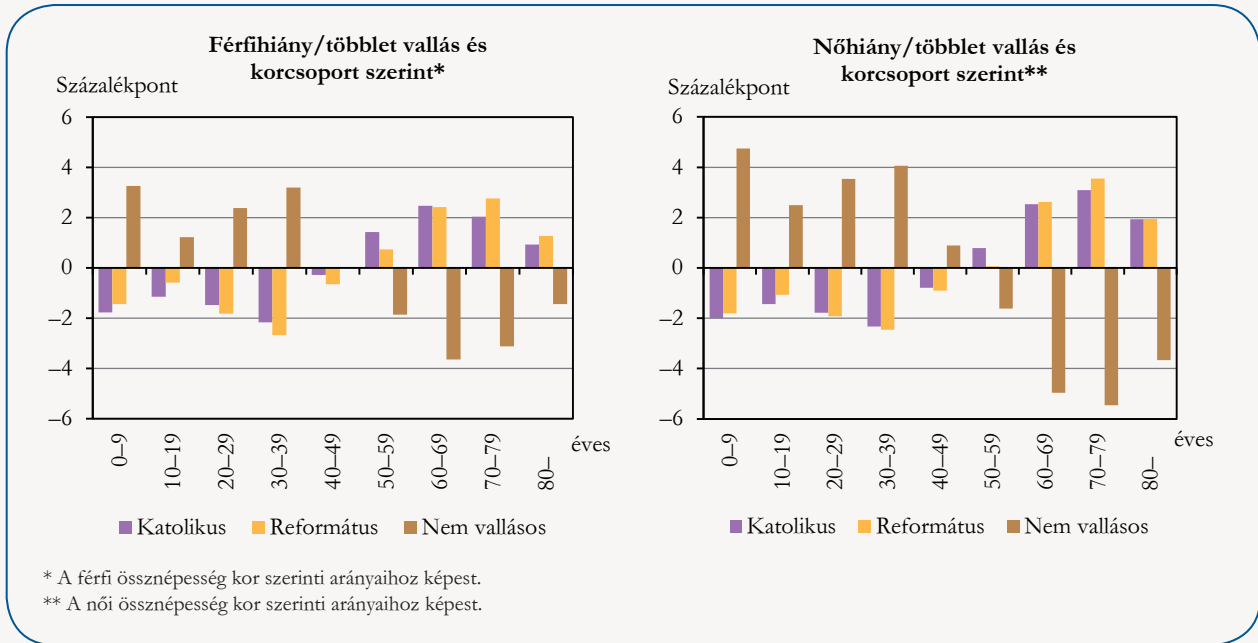
A népesség kormegoszlása vallási hovatartozás és főbb korcsoport szerint, 2011

A vallások szerinti eltérő korösszetétel vizsgálatának egy másik lehetséges eszköze, ha az egyes felekezetekhez tartozók korfáját hasonlítjuk össze nem csak egymáshoz, hanem az össznépesség egészéhez viszonyítva. A korfa nemenkénti bontásban mutatja be az egyes korcsoportokba tartozó népesség számát vagy az adott népességben belüli arányát. Ha az egyes vallási népességcsoportok korfáját az össznépesség korfájával hasonlítjuk össze, akkor képet kapunk arról, hogy az össznépességben belüli arányokhoz képest milyen nemű és életkorú lakosok vannak többen vagy kevesebben. A legszemléletesebb módon ezt úgy ábrázolhatjuk, ha a vallási felekezetek korfájára képletesen „ráhelyezzük” az össznépesség korfáját és megnézzük nemenként a kor szerinti pozitív vagy negatív eltéréseket százalékpontokban kifejezve.

2. ábra

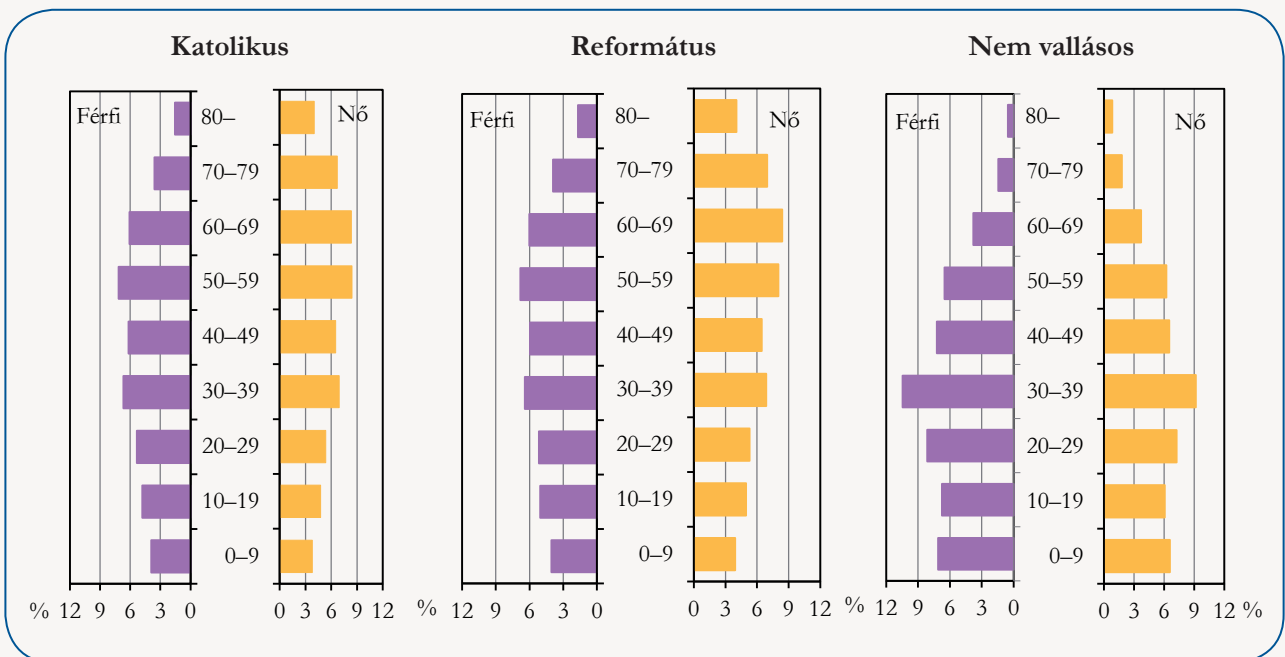
Az össznépeség kormegoszlásához viszonyítva az egyes vallásokhoz tartozók korcsoport szerinti hiánya, illetve többlete, 2011

A katolikus, illetve a református vallású népegyen belül mindkét nemnél kisebb a fiatalabb életkorúak aránya, mint a nem vallásos népegyen esetében, az 50 év felettek körében viszont ennek az ellenkezője érvényesül. Az idősebb női korcsoportoknál ez a tendencia határozottabb, mivel a vallásosok többlete és a nem vallásosok hiánya sokkal szembeötlőbb, mint a hasonló életkorú férfiaknál.

3. ábra

A népegyen korcsoport szerinti megoszlása vallási hovatartozás és nemek szerint, 2011

A demográfiában használatos ún. öregedési index a gyermek-, illetve a fiatal népesség számát vagy arányát veti egybe az időskorú népesség hasonló jellemzőivel². 100 feletti érték időskori többletet mutat a fiatalokkal szemben, a 100 alatti érték gyermek- és fiatalkori többletet jelent az időskorú lakosokhoz képest. Az öregedési index a vallási hovatartozás szempontjából nehezen értelmezhető mutató. A vallásosság vagy egy vallási felekezethez való tartozás nem állandó ismérve az embereknek, mivel az életkor előrehaladásával, a lakóhely változásával vagy az iskolai végzettség szintjének emelkedésével módosulhat, de a párválasztás, vagy a szűkebb ismeretségi, baráti kör változása is befolyásolhatja a hozzá kapcsolódó érzéseket, vagy meggyőződéseket. Így a mutató kevésbé jellemzi a jövőbeli demográfiai kilátásokat, inkább a fiatalok és időskorúak számbeli viszonyának egy adott időpontban vizsgált helyzetét mutatja be.

3. tábla

Öregedési index* vallási hovatartozás és nemek szerint, 2011

Nem	Katolikus	Református	Nem vallásos	Össznépeség
Férfi	128,4	127,7	41,6	87,0
Nő	222,8	218,6	49,9	142,9
Összesen	175,1	172,6	45,6	114,2

*Száz 20 év alattira jutó 60 éves és idősebb korú lakos.

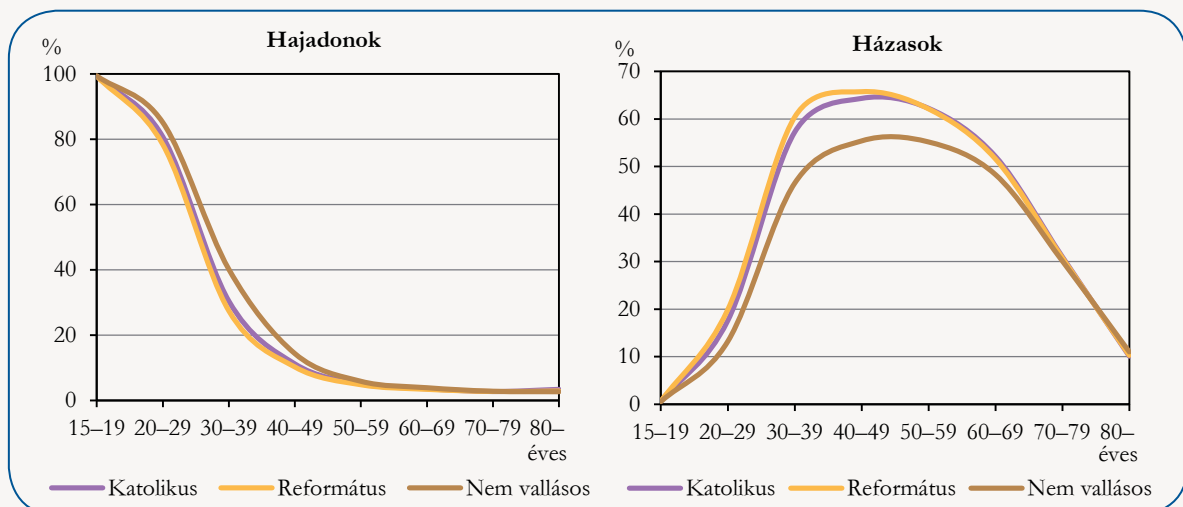
A katolikus lakosság körösszetétele öregedett el a legnagyobb mértékben, de nem sokkal maradt el ettől a reformátusok öregedési indexe sem, mindkét vallásnál jelentősen meghaladta az országos átlagot. A két vizsgált vallás esetében több mint kétszer annyi időskorú női lakos jut száz 20 év alatti fiatal leányra. A férfiaknál kisebb mértékben ugyan, de hasonló a helyzet: több az időskorú vallásos férfi, mint a 20 év alatti fiatal fiú. A nem vallásos lakosok körében az időskorúakhoz képest több mint kétszer nagyobb a 20 év alatti fiatalok száma és aránya, de viszonylag kevés az időskorú, nem vallásos lakos. A vallásos népesség között sok a 60 év feletti lakos és ehhez képest relatíve kevés a 20 év alatti vallásos gyermek, illetve fiatal.

Családi állapot, párkapcsolati formák

A népesség családi állapot szerinti összetételét a házasságkötési szokások, a házasságok stabilitása és a halandóság szintje egyaránt befolyásolja. Abban, hogy ki mikor és miért köt házasságot, vagy egyáltalán vállalja-e a házasság intézményét, fontos szerepet játszik a társadalmi-gazdasági helyzet és a kulturális környezet.

4. ábra

A népesség családi állapot, korcsoport és vallási hovatartozás szerint, 2011

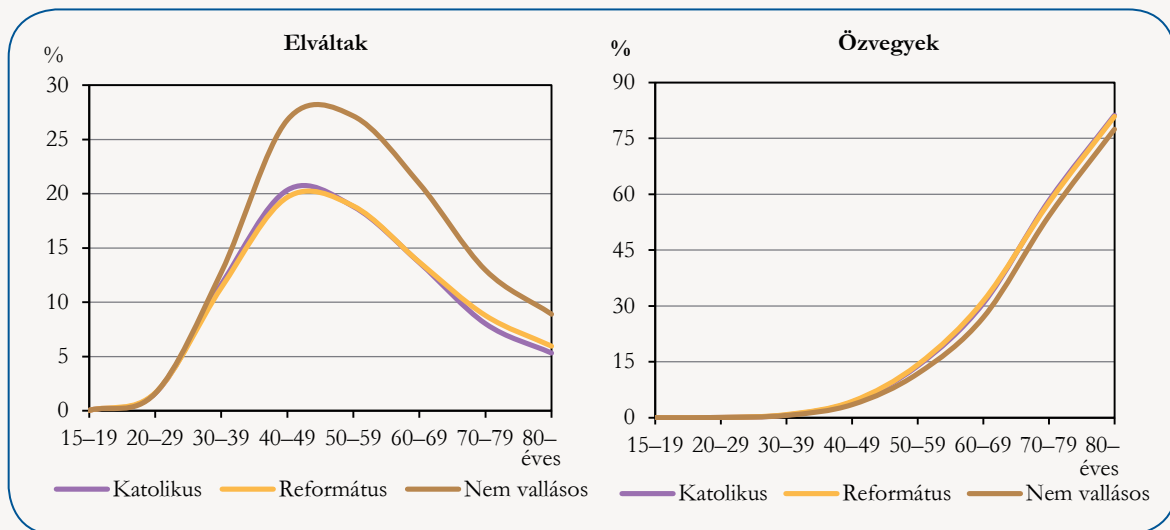
² A hazai és nemzetközi gyakorlatban az öregedési indexnél a 15 év alatti gyermekkorúak számát a 65 éves és ennél idősebb népesség számával vetik egybe. A vallási felekezetek szerinti feldolgozások tízéves korcsoportok szerint történtek. Így az öregedési indexnél a 20 év alatti gyermekeket és tizenéveseket vetjük össze a 60 éves és idősebb népességgel.

A népesség vallás szerinti eltérő korösszetétele erősen befolyásolja a családi állapot szerinti megoszlásukat, ezért tiszta képet akkor kapunk, ha korcsoportokként vizsgáljuk a fontosabb vallás szerinti sajátosságokat, illetve jellemzőket. A hajadonok aránya az életkor előrehaladtával mindhárom vizsgált vallási csoportnál csökkent. Mindemellett a legtöbb hajadon valamennyi korcsoportnál a nem vallásos népesség körében található, a különbség a 30–39 éves nőknél a legszámtovább, ahol a vallásos nők 27–30%-ával szemben a nem vallásosak 40%-a hajadon volt. A legkevesebben – valamennyi korcsoportnál – a református nőknél fordultak elő. Az életkor előrehaladtával a vallás szerinti különbségek elhalványulnak, a 60 év feletti lakosoknál pedig lényegében megszűnnek. A házások arányát tekintve is a vallásos és nem vallásos nők között a legnagyobb az eltérés, de a hajadonokéval ellentétes az aránya. A 60 év alatti vallásos nők valamennyi korcsoportjában jóval többen élnek házasságban, mint a nem vallásosak körében, a legnagyobb a különbség a 30–49 éves nőknél, ahol az arányokat tekintve 10–14 százalékpont az eltérés a vallásos nők javára. A református nők fiatalabb életkorban – a 20-as és 30-as éveikben – nagyobb arányban kötnek házasságot, mint a katolikusok, a 40 év alatti nőknél náluk élnek a legtöbb házasságban. A 60 év feletti korcsoportokban a házások arányát tekintve mérséklődnek, majd jelentéktelenné válnak a vallási hovatartozás szerinti különbségek.

Az elváltak arányában a 40 év alatti nőknél nincs lényeges különbség a vizsgált három népességcsoport között, az e fölötti életkorokban viszont egyre nyilvánvalóbbá válik a különbség, ami a nem vallásos nők jóval magasabb arányaiban mutatkozik meg valamennyi korcsoportban. A vallásos nőknél a 40-es éveikben járónál kulminál az elváltak aránya 20% körüli aránnyal, a nem vallásos 40–59 éves nőknek viszont 27%-a volt elvált a 2011. évi népszámlálás idején. A különbségek ennél számottevőbbek, ha a házasságkötési gyakorlat ugyancsak eltérő szokásait is figyelembe vesszük. Elválni csak azok a párok tudnak, akik előzőleg házasságot kötöttek. Mivel a házasságkötési hajlam a nem vallásos nőknél a legalacsonyabb, így kevesebb házasságból történik több, nagyobb arányú válás, ami a család stabilitás gyengülésére utal.

5. ábra

A népesség családi állapot, korcsoport és vallási hovatartozás szerint, 2011

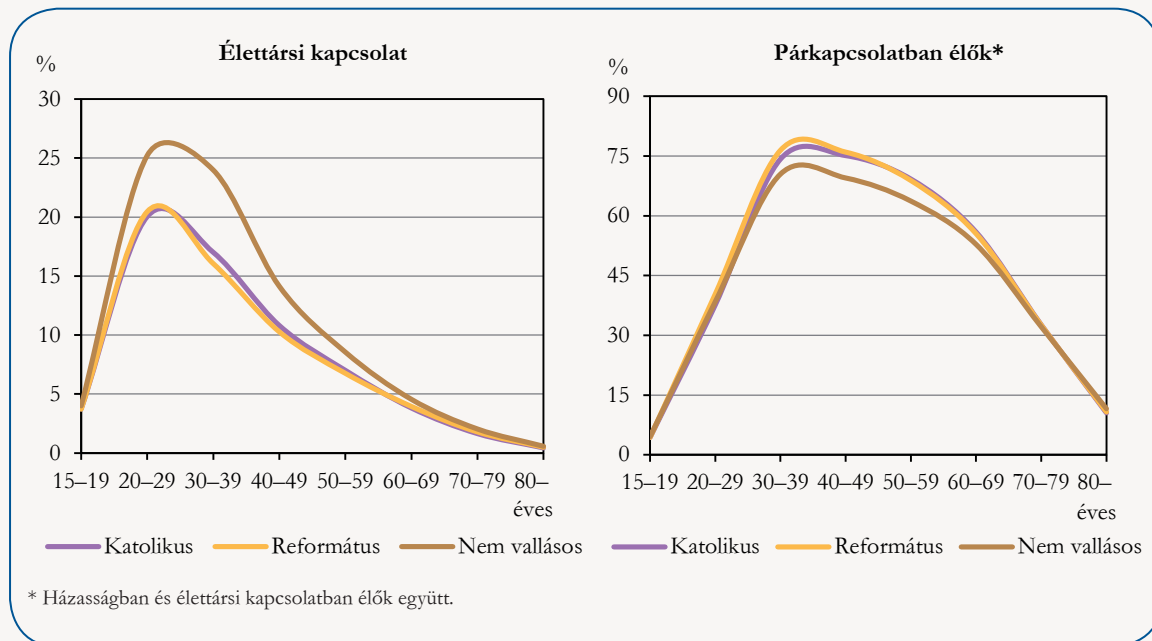
Az özvegyeknél nincsenek számottevő különbségek a vallásos és nem vallásos nők között, bár valamennyi korcsoportban rendre a nem vallásosak körében a legalacsonyabb az arányuk. Ez közvetlen módon azt is jelenti, hogy a nem vallásos nők férjeinek jobb az életkilátásai, alacsonyabb a mortalitásuk, mint a vallásos nők férjeinek. Mivel a családi állapotra vonatkozó elemzés csak a nőkre vonatkozik, azt nem tudjuk, hogy házasságban élő párok mindkét tagja azonos választ adott-e a vallási hovatartozást illetően.

A vizsgált családi állapotok mellett létezik az egyre gyakoribbá váló párkapcsolati életforma, az élettársi kapcsolat. Mindhárom vallási népességcsoportban a 20-as éveikben járó nőknél a leggyakoribb az élettársi kapcsolat, de míg a nem vallásos nők egynegyede élt ilyen párkapcsolatban, a vallásos nők körében ennél

kevesebb, 20% volt az arányuk. Valamennyi életkorban a nem vallásos nőknél gyakoribb a házasságon kívüli együttélés, de a legjelentősebb különbségek a 20–49 éves nőknél észlelhető.

6. ábra

A népesség családi állapot, korcsoport és vallási hovatartozás szerint, 2011

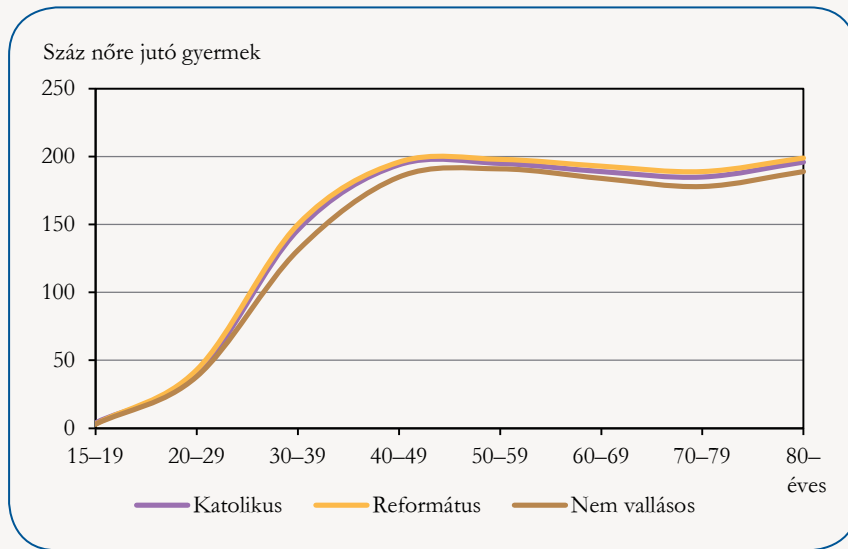
Ha a házások és az élettársi kapcsolatban élők együttes arányát nézzük, sokkal kiegyenlítettebb képet kapunk a párkapcsolatban élők vallási hovatartozás szerinti különbségeiben. A nem vallásos nők alacsonyabb arányú házasságkötéseit a 30 év alatti korcsoportokban sikerrel kompenzálják a magasabb arányú élettársi kapcsolatok. Az ennél idősebb korúknál, főleg a 30–59 éveseknél ez csak részben teljesül, mivel a nem vallásos nők körében alacsonyabb a párkapcsolatban élők aránya, mint a katolikus vagy a református nők esetében.

Gyermekvállalás, termékenység

A vallási hovatartozás szerinti gyermekszám vizsgálatánál óvatosan kell kezelni a reprodukciós viszonyokra vonatkozó megállapításokat és következtetéseket. Mint már említettük a vallással kapcsolatos érzések, nézetek és meggyőződések nem állandó sajátjai az embereknek és ez vonatkozik a szülő-gyermek kapcsolatra is. Bár a családi környezet, a neveltetés és a szülői minták meghatározó tényezői lehetnek a vallási hovatartozásnak, a gyermekek nem feltétlenül követik szüleik vallással kapcsolatos nézetét és gyakorlatát. Ez igaz a mai kiskorú gyermekek későbbi életére, de a mai felnőtt gyermekekre, magukra a szülőkre is, akik nem mindig azonosulnak a nagyszülők vallási meggyőződésével. A feldolgozások a népszámlálás időpontjáig élve született összes gyermek kumulatív (halmozott) számát és átlagát jelentik, így a nők életkorának függvényében a népszámlást megelőző közeli vagy távolabbi múlt termékenységi viszonyait jellemzik. A termékenység szintje és az átlagos gyermekszám egyben kifejezi a vallási felekezetek reprodukciós jellemzőit. Ennek vizsgálata csak a szülőképes kor végén a befejezett termékenység idején elért átlagos gyermekszám, illetve családnagyság által lehetséges. Az ennél fiatalabb életkorig elért gyermekszámokban már jelentős szerepet játszhat a gyermekvállalás időzítésében (előrehozatalban vagy halasztásban), vagy a párkapcsolat létesítésében jelentkező vallási hovatartozás szerinti eltérő gyakorlat.

7. ábra

Az átlagos gyermekszám életkor és vallási hovatartozás szerint, 2011

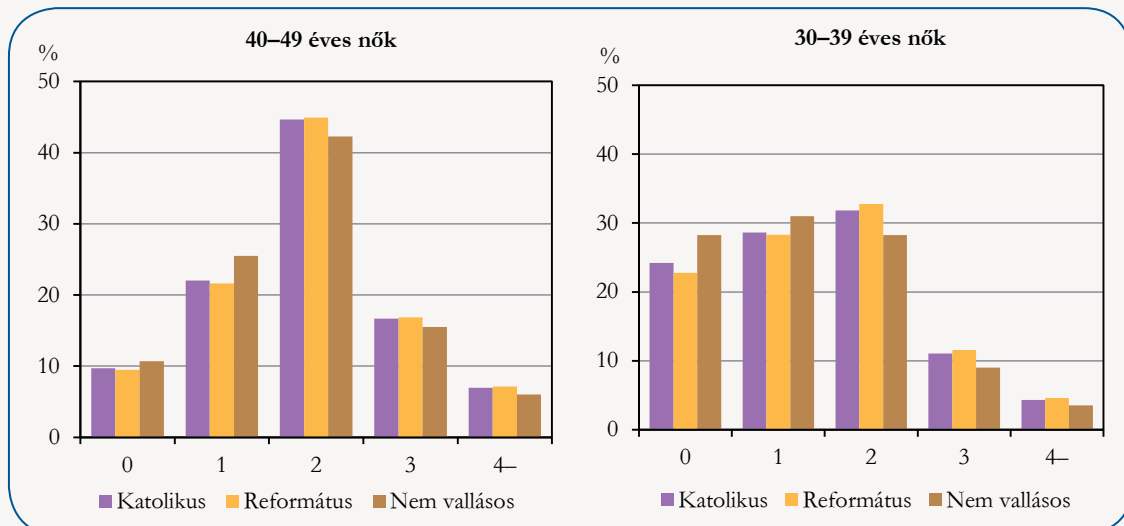
Az életkor szerinti átlagos gyermekszámokban nem látszik lényeges különbség a vallási hovatartozás szerint. Érzékelhető eltérés a 30–39 és a befejezett termékenységhez közel álló 40–49 éves nőknél található. Az előbbi korcsoportban a katolikus és református nők átlagos gyermekszáma száz nőre számítva átlagosan 15–19 gyermekkel, az utóbbi korcsoportban pedig 9–11 gyermekkel haladja meg a nem vallásos nők átlagos gyermekszámát. Kisebb mértékben ugyan, de ez a megállapítás az összes korcsoportra is igaz, és valamennyi korcsoportban a református nőknek van átlagosan a legtöbb gyermekük. Ha a 60 évnél idősebb korosztályokat a mai 40–49 éves nők szüleinek tekintjük, akkor megállapítható, hogy sem a befejezett termékenység szintjében, sem a vallási hovatartozás szerinti különbségekben nem történt lényeges változás az idősebb korú szülők és a gyermekeik termékenységi magatartása között.

Az átlagos gyermekszámok mögött különböző családnagyságtípusok húzódnak meg. Mindhárom vizsgált népesség családjában a kétgyermekes családtípus a leggyakoribb (42–45%), ezt követi az egygyermekes családoké (22–26%).

A nem vallásos nőknél több a gyermektelen és az egygyermekes család, illetve kevesebb a kétgyermekes, és a nagycsaládos, mint a vallásos nők körében.

8. ábra

A gyermekszám szerinti összetétel vallási hovatartozás és a nők korcsoportja szerint, 2011

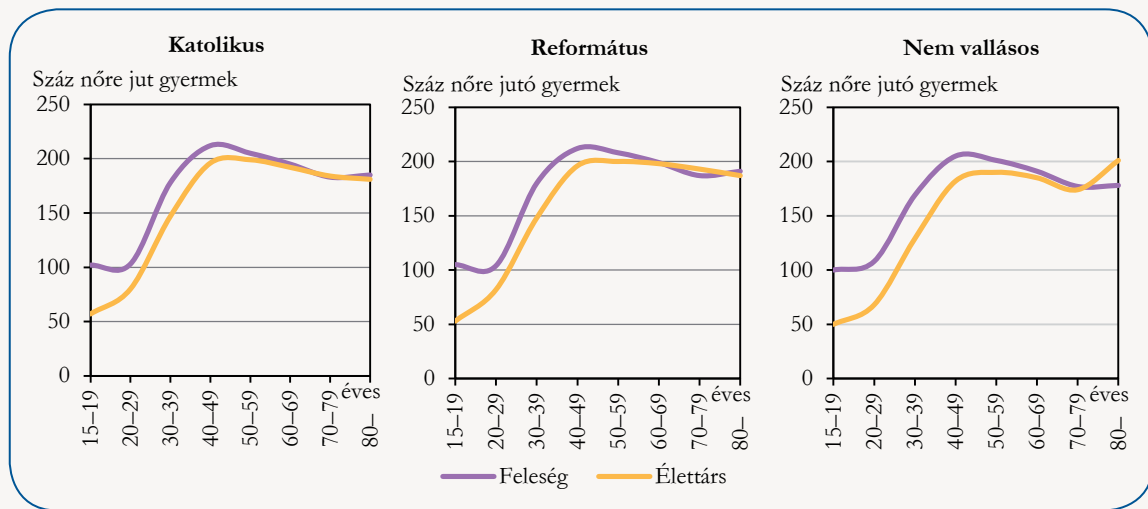

Mindhárom csoportban a 30–39 éves életkorban jóval magasabb a gyermektelenek és alacsonyabb a kétgyermekes nők hányada, mint a 40-esek között. Ez azt jelenti, hogy igen sok gyermektelen nőnek kellene a 30-as éveiben vállalnia első gyermekét, és az egygyermekeseknek a második gyermekét ahhoz, hogy az átlagos gyermekszámuk majd elérje a náluk tíz évvel idősebb nőtársaik átlagos családnagyságát. A 30–39 éveseknél is a legkevesebb gyermektelen és a legtöbb kettő vagy ennél többgyermekes család a református nők körében található, míg a legnagyobb elmaradás mind a vallásos nőkhöz, mind az idősebb társaikhoz képest a nem vallásos nők gyermekszámában tapasztalható.

Valamennyi életkorban és mindhárom vallási népességcsoport esetén a házasságban élők átlagos gyermekszáma magasabb, mint az élettársi kapcsolatban élőké. A különbségek különösen a nem vallásos nők családjainál szembetűnőek.

9. ábra

Az átlagos gyermekszám párkapcsolati forma, korcsoport és vallási hovatartozás szerint, 2011

Az életkor előrehaladtával egyre mérséklődik, majd a 60 év feletti korosztályoknál lényegében megszűnik a különbség a házasságban és az élettársi kapcsolatban élők gyermekszámában. Ennek okairól csak feltevéseink lehetnek. Egyik lehetséges magyarázata, hogy az idősebb korosztályok válásukat vagy esetleg özvegyülésüket követően az aktív gyermekvállalási koron túl léptek élettársi kapcsolatba, amikor már kialakult a végső családnagyságuk. A másik lehetőség az, hogy a népesség egy szűkebb csoportjában már korábban is általános és elfogadott volt az élettársi kapcsolat és a szülőképes koruk teljes életciklusát ilyen párkapcsolatban élték le, illetve vállalták a gyermekeiket. Ebben az esetben a vallási hovatartozástól függetlenül minimális a különbség a házasságban vagy a házasságon kívül élők gyermekszámában, sőt egyes idősebb korcsoportoknál az élettársi kapcsolatban élő nők átlagos gyermekszáma még meg is haladhatja a házasságban élőkét.

Iskolai végzettség

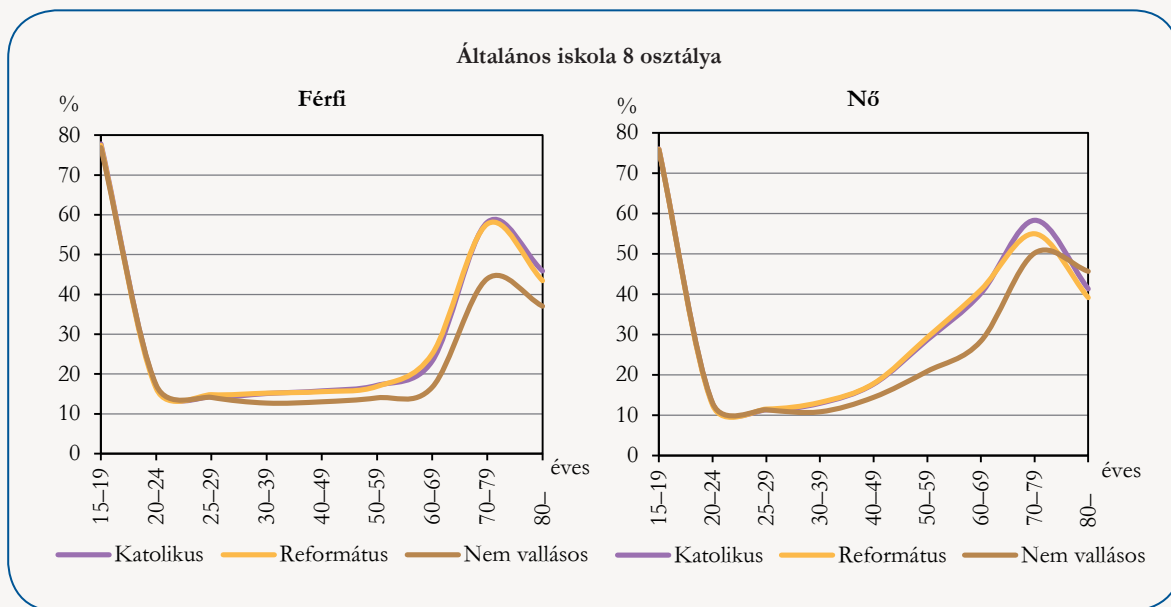
A képzettség szintje az élet számos területén meghatározó szerepet játszik, szorosan összefügg a demográfiai folyamatokkal és magatartásokkal, befolyásolja a munkaerő-piaci lehetőségeket és esélyeket, egyúttal keresetalakító tényező. Elemzésünk során az iskolai végzettség szintjét a befejezett legmagasabb végzettséggel mérjük. Ez azt jelenti, hogy a nyolc általános iskolát végzettek között szerepelnek a népszámlálás időpontjában gimnáziumban vagy szakiskolába járók, de azt még nem abszolváló diákok, hasonló módon az érettségizettek között vannak számon tartva az egyre nagyobb arányban továbbtanuló, egyetemre, főiskolára járó fiatalok. Az idősebb korosztályokra ezek a megkötések már nem jellemzők, és a jelzett végzettségi szintek az életük során elért legmagasabb iskolai végzettséget jelentik.

Az általános iskolát sem végzettek egyre csökkenő és alacsony aránya jellemzi a népességet, és ez különösen a fiatal és középkorú lakosokra igaz. A vizsgált vallási csoportok között sem lehet érdemi különbségeket felfedezni a 60 év alatti korcsoportokban. A különbségek ezen életkor fölött jelentkeznek és az életkor előrehaladásával egyre nyilvánvalóbbá válnak. Az időskorú lakosság körében egyébként is nő az általános iskolát sem végzettek aránya, de a vallásosok között nagyobb mértékben, mint a nem vallásosoknál. A legmagasabb arányok az időskorú reformátusokat jellemzik mindkét nem esetében. A vallási hovatartozástól függetlenül jelentősek az eltérések a férfiak és nők között, a 70 éves és idősebb nőknél mindhárom vallási csoportban több mint kétszerese az általános iskolát sem végzettek aránya, mint a hasonló életkorú férfiak között.

Az általános iskola befejezése, mint legmagasabb iskolai végzettség, már jóval gyakoribb a népesség körében. A vallásos nők egyharmadának, a férfiak több mint egynegyedének ez jelenti a legmagasabb végzettséget, a nem vallásosak között ennél alacsonyabbak az arányuk. Az életkor és vallási hovatartozás szerinti különbségek itt is jelentősek. Az életkor emelkedésével nemcsak az ilyen végzettséggel rendelkezők hányada nő, hanem a vallási hovatartozás szerinti különbségek is emelkednek. 30 éves kortól kezdődően csökken, majd az idősebbek között egyre nő a különbség, továbbá mindkét nem esetében a vallásos népességben belül magasabb az általános iskolát, mint legmagasabb végzettséget elérők hányada, szemben a nem vallásos népességgel.

10. ábra

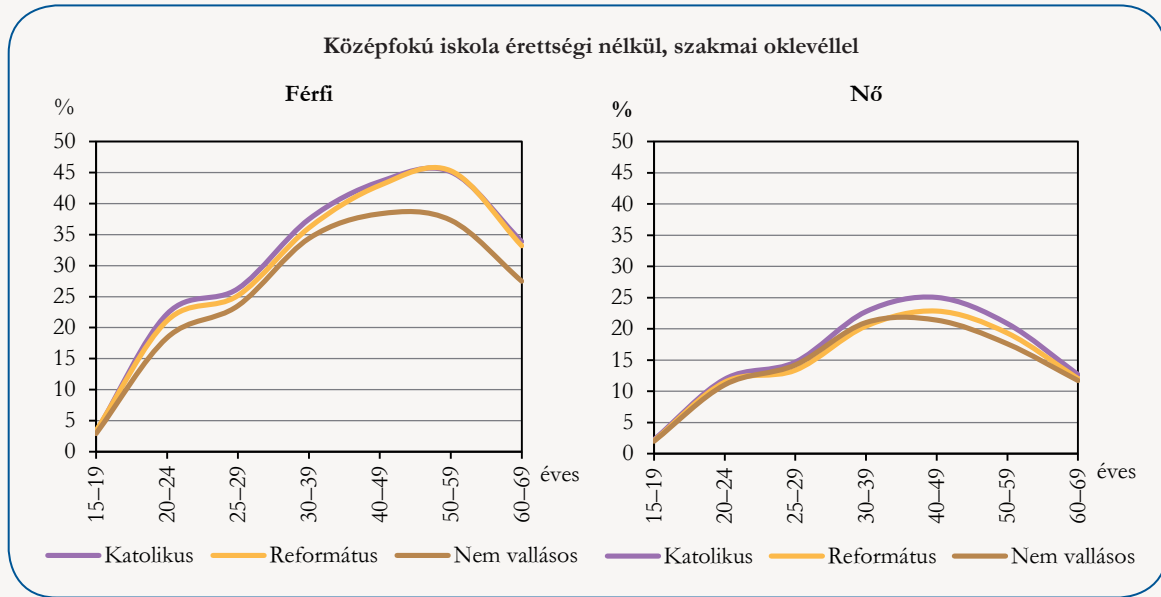
A befejezett legmagasabb iskolai végzettség nem, korcsoport és vallási hovatartozás szerint, 2011

Mind a katolikus, mind a református vallású férfiak között az érettségi nélküli szakmai képzéssel, illetve oklevéllel rendelkezők hányada a legmagasabb. A 30 év alatti fiataloknál kevésbé népszerű a szakmaszerzés, ami főleg a középkorú férfiakra jellemző mindhárom vizsgált vallási népességcsoportban. A különbségek azonban ebben az esetben is megmutatkoznak, miszerint valamennyi korcsoportban a vallásos férfiaknál nagyobb a legmagasabb végzettségként szakmai oklevéllel rendelkezők hányada, mint a nem vallásos férfiaknál. A nemek szerinti eltérések, főleg a nehezebb fizikai munkát igénylő foglalkozások miatt érthető módon jelentősek. A nők között is a középkorúaknál a legmagasabb az ilyen végzettséggel rendelkezők aránya, de ez csak fele vagy kétharmada a hasonló életkorú férfiakénál. A nőknél az arányok és a vallási hovatartozás szerinti különbségek is jóval mérsékeltebbek, bár a szakmai képzés és oklevél is valamivel magasabb a vallásos nők között, mint a nem vallásosoknál.

11. ábra

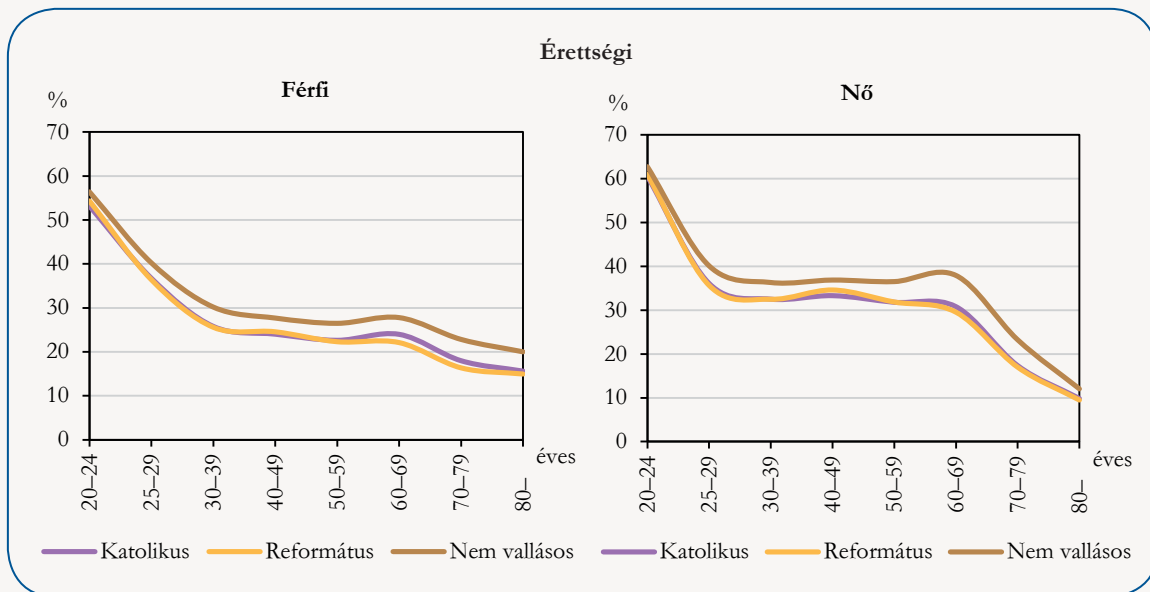
A befejezett legmagasabb iskolai végzettség nem, korcsoport és vallási hovatartozás szerint, 2011

Más a helyzet az érettségivel rendelkezők esetében, akár az életkor, akár a vallási hovatartozás szerinti különbségeket nézzük. Minél fiatalabbakról van szó, annál magasabb az érettségizettek aránya, és a vallási hovatartozás szerinti különbségek is a 20-as éveik elején járó fiataloknál a legkisebbek. Ezt követően valamennyi életkorban és mindkét nemnél a nem vallásos népesség körében magasabb az érettségivel rendelkezők aránya, mint a vallásosak között. A nemek szerinti különbségek az országos jellegzetességeket mutatják, miszerint a fiatal és középkorú nőknél magasabb az érettségizettek aránya, mint a hasonló életkorú férfiaknál, és ez a vallási hovatartozástól független jelenség.

12. ábra

A befejezett legmagasabb iskolai végzettség nem, korcsoport és vallási hovatartozás szerint, 2011

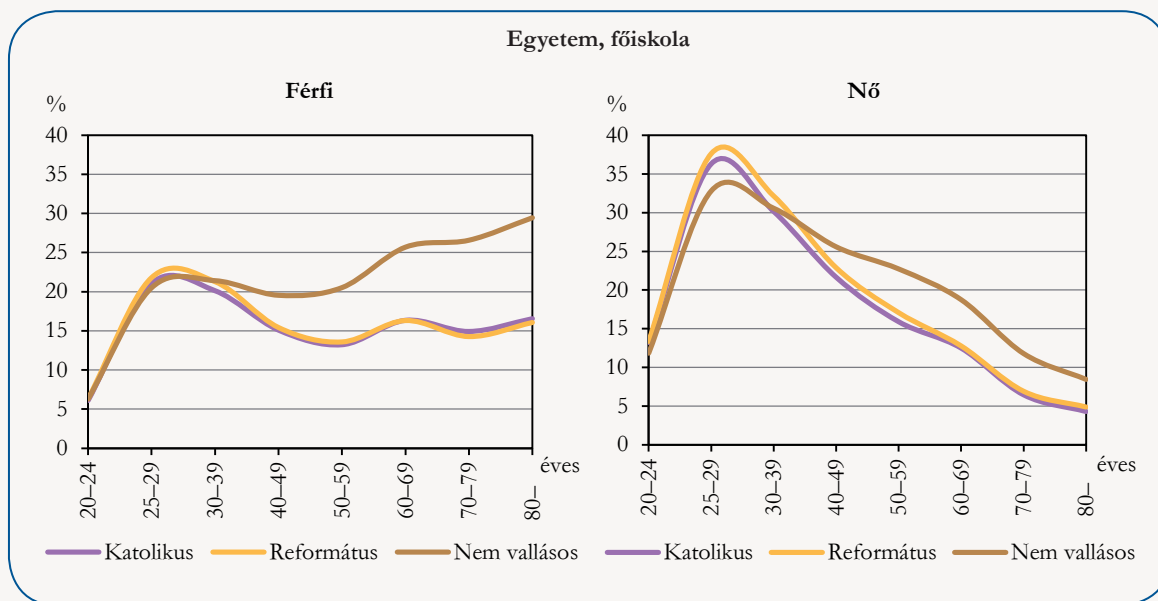

Érdekes képet kapunk az egyetemi, főiskolai végzettségűek vallási hovatartozás szerinti arányáról. A 40 év alatti férfiaknál gyakorlatilag nincs különbség a vallásos és nem vallásosak között az egyetemet vagy főiskolát végzettek arányaiban. Ezen életkor fölött viszont egyre növekvő és lényeges különbségek

mutatkoznak. A közép és időskorú nem vallásosak között mindenhol jóval magasabb az ilyen végzettségű férfiak hányada, mint a vallásosak között. Figyelmet érdemel a nemzedékek vagy generációk közötti különbség. Ha a 40 év alatti és a 60 év fölötti férfiakat szülő-gyermek kapcsolatként értelmezzük, akkor a nem vallásos fiúgyermek között csökken, a vallásosak között pedig nő az egyetemi, főiskolai végzettségűek aránya az apák nemzedékéhez képest. Más a helyzet a nőknél. Náluk már a fiataloknál is jelentkeznek különbségek, különösen a 20-as éveik második felében járó katolikus és református nőknél, akik között magasabbak az egyetemet, főiskolát végzettek aránya, mint a hasonló életkorú nem vallásosak körében.

13. ábra

A befejezett legmagasabb iskolai végzettség nem, korcsoport és vallási hovatartozás szerint, 2011

A 40 év fölötti nőknél itt is változik a kép: valamennyi életkorban a nem vallásos nők között többnek van felsőfokú végzettsége, mint a vallásos nőknek. Nemzedékről nemzedékre emelkedik a felsőfokú végzettségűek aránya, így a mai fiataloknál már jóval többen rendelkeznek ilyen végzettséggel, mint anyáik vagy nagyanyáik körében. Figyelmet érdemelnek a nemek közötti eltérések, miszerint minél fiatalabb generációkat nézünk, annál nagyobb a különbség a felsőfokú végzettségben a nők javára. Míg a 60 év feletti férfiaknál magasabb a felsőfokú végzettségűek hányada, mint a hasonló életkorú nőknél, addig a mai fiatal és középkorú nők szó szerint „leiskolázták” a férfiakat az egyetemi, főiskolai végzettséget tekintve, mivel egyes, fiatalabb korosztályoknál másfélszer, kétszer annyi nőnek van felsőfokú végzettsége, mint az ugyanilyen életkorú férfiaknak.

Gazdasági aktivitás, foglalkoztatottság és munkanélküliség

A vallási meggyőződés vagy a vallási felekezethez való tartozás megléte, illetve hiánya a magánélethez, a személyes beállítottsághoz tartozó jelenség, ezért a gazdasági aktivitás és a foglalkoztatottság szempontjából semleges tényezőnek számít. A gazdasági aktivitás kategóriáiban nem mutatkoznak karakterisztikus eltérések a vallási felekezetek szerint, a különbségek inkább a vallási hovatartozással kapcsolatos demográfiai sajátosságokkal vannak kapcsolatban. Ezek közé tartoznak a gyermekvállalással, a képzettséggel vagy korösszetétellel összefüggő különbségek. Az országos gyakorlathoz hasonlóan a nemek közötti eltérések itt is sokkal markánsabban jelentkeznek, mint a vallási hovatartozás szerinti különbségek. Az eltérő korösszetétel kiküszöbölése érdekében három nagyobb korcsoport gazdasági aktivitás szerinti összetételét mutatjuk be, mint a fiatal (15–39 éves), a középkorú (40–59 éves) és az időskorú (60 éves és idősebb) népességét férfi és nő bontásban.

A fiatal (15–39 éves) férfiaknál 59 és 62% között mozog a foglalkoztatottak aránya, a nőknél ennél alacsonyabb, 46 és 50% közötti. Mindkét nem esetében a nem vallásosak körében a legmagasabb a foglalkoztatottság, és a reformátusoknál a legalacsonyabb. A férfiaknál nemcsak a foglalkoztatottak, hanem a munkanélküliek aránya is magasabb, mint a nőknél, de a vallási hovatartozás szerinti eltérések nem számottevőek. Mindkét nem esetében a katolikusok között a legalacsonyabb a munkanélküliség. Az inaktív keresőknel nemcsak a nemek között, de a vizsgált három vallási csoportnál is jelentkeznek különbségek. A nőknél jóval több az inaktív kereső, mint a férfiaknál, és a katolikus, illetve református nőknél magasabbak ezek az arányok, mint a nem vallásosaknál. A különbséget egyértelműen a gyermekgondozási ellátásban részesülők eltérő arányai és a vallásos fiatal nők magasabb termékenysége okozza. Az eltartottak hányadát tekintve sem a nemek, sem a vallási csoportok között nincs lényeges különbség, döntő többségüket a nappali tagozatos tanulók tették ki.

4. tábla

A 15–39 éves népesség gazdasági aktivitása nem és vallási hovatartozás szerint, 2011

%

Gazdasági aktivitás	Férfi			Nő		
	katolikus	református	nem vallásos	katolikus	református	nem vallásos
Foglalkoztatott	61,0	59,4	61,6	47,7	46,1	49,6
Munkanélküli	9,8	10,2	10,1	8,5	8,9	9,2
Inaktív kereső	2,9	3,3	2,5	17,1	17,7	14,9
Eltartott	26,3	27,2	25,8	26,6	27,3	26,3
Együtt	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

A középkorú (40–59 évesek) népesség körében magasabbak a foglalkoztatottsági arányok, mint a fiataloknál. Mindkét nem esetében a nem vallásosak között a legmagasabbak ezek az arányok és a reformátusoknál a legalacsonyabb. A foglalkoztatott nőknél már 5,5 százalékpont a különbség a nem vallásosak javára. A munkanélküli férfiak aránya itt is magasabb, mint a nőké. A középkorúaknál a katolikusok között a legkisebb a munkanélküliség mindkét nem esetében. A középkorú inaktív keresőknel mindkét nemnél jelentkeznek a vallási hovatartozás szerinti különbségek. A vallásos népességnél magasabbak ezek az arányok, a többletet pedig a rokkantnyugdíjasok eltérő megoszlása okozza: a vallásosak között 10–11%, a nem vallásosaknál viszont 7,0–7,5%-os az arányuk.

5. tábla

A 40–59 éves népesség gazdasági aktivitása nem és vallási hovatartozás szerint, 2011

%

Gazdasági aktivitás	Férfi			Nő		
	katolikus	református	nem vallásos	katolikus	református	nem vallásos
Foglalkoztatott	70,5	68,8	72,6	65,4	64,4	69,8
Munkanélküli	9,6	10,0	10,1	7,7	8,3	8,7
Inaktív kereső	17,2	18,4	14,3	22,5	22,9	17,0
Eltartott	2,7	2,8	3,0	4,5	4,4	4,6
Együtt	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

A 60 éves és idősebb népesség gazdasági aktivitását tekintve ugyancsak eltérések mutatkoznak a vizsgált vallási csoportok között. A foglalkoztatottak aránya mindkét nem esetében magasabb a nem vallásosoknál. A magasabb foglalkoztatottsági arányok miatt a nem vallásos férfiak és nők között kevesebb az inaktív keresők döntő többségét kitevő öregségi nyugdíjasok hányada. A különbségek mögött szerepet játszhat az időskorúak eltérő korösszetétele, miszerint a nem vallásos népességnél jóval magasabb arányúak az ún. „fiatal időskorú” 60–69 éves lakosok (62 %), mint a vallásosak között (47 %). A gazdasági aktivitás és az ezzel összefüggő fizikai egészség és szellemi frissesség tekintetében már lényeges eltérés lehet a 70 éves és idősebb, illetve a náluk fiatalabb 60–69 éves időskorúak között.

6. tábla

A 60 éves és idősebb népesség gazdasági aktivitása nem és vallási hovatartozás szerint, 2011

Gazdasági aktivitás	Férfi			Nő		
	katolikus	református	nem vallásos	katolikus	református	nem vallásos
Foglalkoztatott	9,7	9,0	13,7	4,6	4,2	7,9
Munkanélküli	0,5	0,5	0,9	0,2	0,2	0,5
Inaktív kereső	89,5	90,3	84,9	94,3	94,6	90,8
Eltartott	0,3	0,2	0,5	0,8	1,0	0,9
Együtt	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

A nemzetiségek vallási jellemzői

A nemzetiség és a vallásosság kapcsolatának vizsgálatánál abból indulunk ki, hogy az egyes nemzetiséghez való tartozás bizonyos mértékben befolyásolja az egyes emberek, a családok vagy a szűkebb-tágabb értelemben vett közösségek vallási meggyőződését és hovatartozását. Ennek háttérben történelmi hagyományok, kulturális gyökerek és nemzedékeken keresztül átöröklődő normák és értékek állnak, amelyek természetesen idővel változhatnak. Más kérdés, hogy milyen mértékben vallják, vagy vállalják az emberek ezt a meggyőződésüket akkor, amikor önkéntesen és anonim módon, de írásban kell erről nyilatkozni. Elemzésünkben a magyar, a cigány (roma) és a német nemzetiségűek vallási hovatartozását vizsgáljuk, és ebben az esetben is a három nagyobb népességcsoport (a katolikusok, a reformátusok és a nem vallásosak) szerinti különbségek feltárására törekszünk. A nemzetiségi hovatartozásra több válasz is adható volt aszerint, hogy a válaszolók az anyanyelv vagy családi, baráti közösségben beszélt nyelv alapján hova sorolták magukat. Például, ha valaki magyar nemzetiséghez tartozónak vallotta magát, de anyanyelvként vagy a családi, baráti közösségben használt nyelvként a cigány (roma) nyelvet jelölte meg, akkor kettős identitás miatt mindkét nemzetiség között szerepel. Ennek megfelelően a vallási, felekezeti hovatartozásra adott válaszok is mindkét nemzetiségnél fel vannak tüntetve. A vizsgált három nemzetiség a vallási kérdésre adott válaszok alapján eltérő képet mutat.

7. tábla

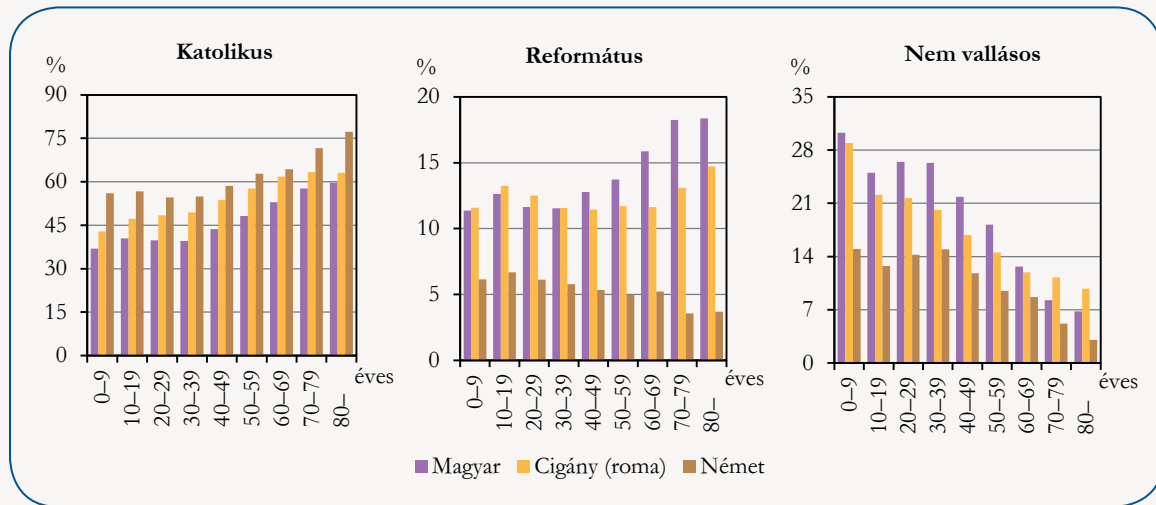
A népesség nemzetiség és vallási felekezethez tartozás szerint, 2011

Vallás, felekezet	Nemzetiség		
	magyar	cigány (roma)	német
Katolikus	45,2	49,2	60,7
Református	13,5	12,1	5,4
Más valláshoz, felekezethez tartozó	4,7	5,5	8,0
Vallási közösséghez, felekezethez nem tartozó	20,8	21,9	13,2
Nem kívánt válaszolni, nincs válasz	15,9	11,3	12,8
Összesen	100,0	100,0	100,0

Mindhárom nemzetiségnél a magukat katolikusnak vallók voltak a legtöbben, a cigány nemzetiségűek közel fele, míg a németeknek több mint 60%-a. A református felekezethez tartozók aránya 12 és 14% között mozog a magyar és a cigány nemzetiségűek körében, de ennek csak kevesebb, mint fele (5,4%) a német nemzetiségűeknél. A német nemzetiségűeknél a más valláshoz tartozóknak viszonylag magas az aránya, közöttük jelentős az evangélikusok hányada (5,8 %), ami még a reformátusokénál is magasabb. A magyar és cigány nemzetiségűek mintegy egyötöde válaszolta azt, hogy nem tartozik vallási vagy felekezeti közösséghez, a németeknél alacsonyabb az így nyilatkozók hányada. A nem válaszolók aránya 11 és 16% között volt: a legmagasabb a magyaroknál, a legalacsonyabb pedig a cigány nemzetiségűeknél.

14. ábra

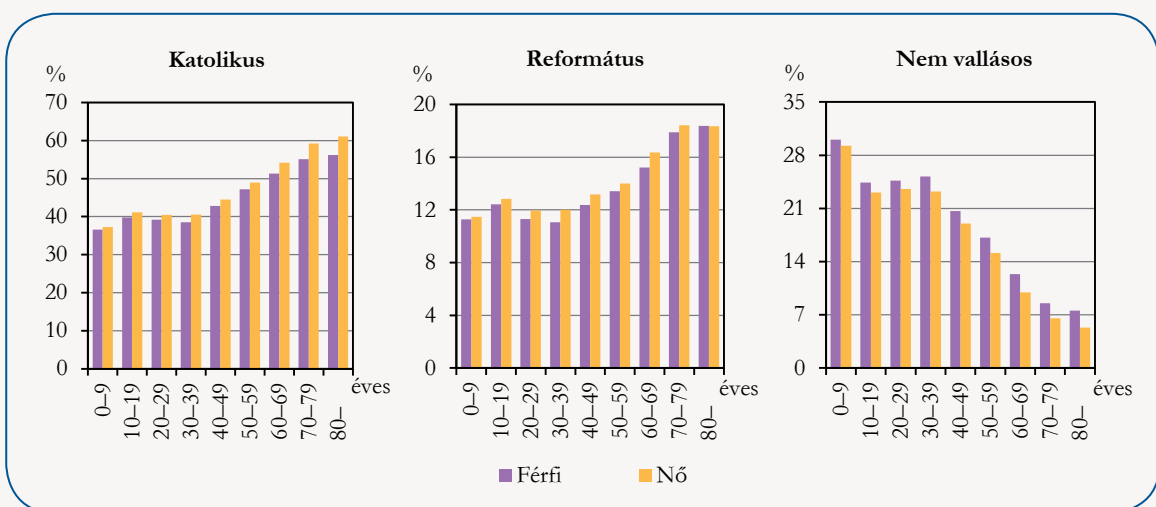
Vallási felekezetek korcsoport és nemzetiség szerint, 2011

Árnyaltabb képet kapunk, ha a vallási hovatartozást korcsoportonként nézzük a vizsgált három nemzetiségnél. A katolikusok aránya valamennyi életkorban a német nemzetiségűek körében a legmagasabb és a magyaroknál a legalacsonyabb. Az életkor emelkedésével általában növekszik a katolikusok hányada mindhárom nemzetiségnél, ez különösen a 60 éves és ennél idősebb korosztályoknál figyelhető meg. A legalacsonyabb az arány a 30–39 éves középkorú lakosoknál és a 10 év alatti gyermekeknél, de azt feltételezzük, hogy itt a szülők nyilatkoztak a maguk és gyermekeik vallási hovatartozásáról. A reformátusok aránya a cigány népességnél a legmagasabb a 40 év alatti korcsoportoknál, az e fölötti életkorban viszont mindenhol a magyar nemzetiségűeknél. A német nemzetiségű lakosoknál alacsony, és az életkor emelkedésével csökken a reformátusok hányada. A vallási közösséghez, felekezethez nem tartozók aránya a magukat ateistának vallókkal együtt a 40 év alatti lakosok körében a legmagasabb, 20–25% között mozog a magyar és cigány nemzetiségűeknél, és itt is feltűnő a 10 év alatti nem vallásos gyermekek magas hányada, akiket valószínűleg a szülők sorolták ebbe a kategóriába. A 40 évnél idősebbek körében az életkor emelkedésével egyértelműen csökken a nem vallásosok hányada mindhárom nemzetiségnél, és minden korcsoportban a legalacsonyabb a német nemzetiségűeknél.

15. ábra

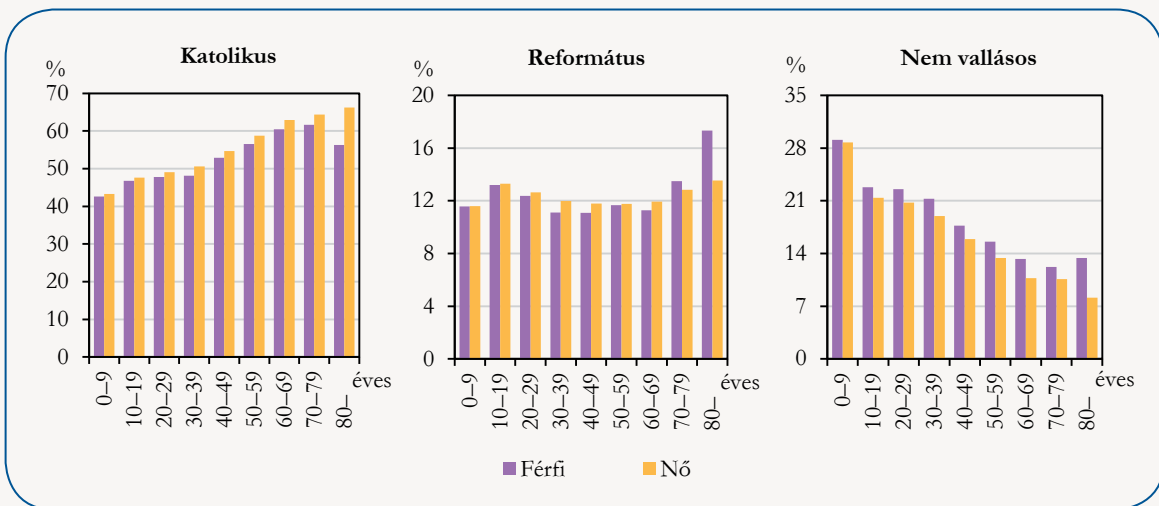
Magyar nemzetiségűek vallási hovatartozása korcsoport és nemek szerint, 2011

A vallási hovatartozás nemek szerinti különbségei többnyire hasonló képet mutat mindhárom vizsgált nemzetiségnél. Ezek általános jellemzői, hogy a vallásos nőknek akár katolikusok, akár reformátusok, valamennyi korcsoportban magasabb az aránya, mint a hasonló életkorú férfiaknak. Ezzel ellentétes a helyzet a nem vallásos lakosoknál, akik között arányát tekintve minden korcsoportban több a férfi, mint a hasonló életkorú nő. Az életkor emelkedésével mindkét nem esetében általában növekszik a vallásos lakosok aránya és csökken a nem vallásosoké. Az egyes nemzetiségek között felfedezhetők a fentebb leírt általános jellemzőktől eltérő jelenségek. Az időskorú református cigányok körében pl. arányát tekintve több a férfi, mint a nő. Hasonló jelenség észlelhető a német nemzetiségű reformátusoknál is a 60 éves vagy annál idősebb korcsoportban. A német nemzetiségű nem vallásos lakosok másban is eltérést mutatnak. Csak a körükben fordult elő, hogy a tizenévesek és a 20–29 éves fiatalok között több a nem vallásos nő, mint a hasonló életkorú fiú, illetve férfi, továbbá a német nemzetiségű lakosoknál vált egyértelművé a 30–39 éves nem vallásos férfiak dominanciája, ami a magyar és cigány nemzetiségűeknél nem ennyire nyilvánvaló jelenség.

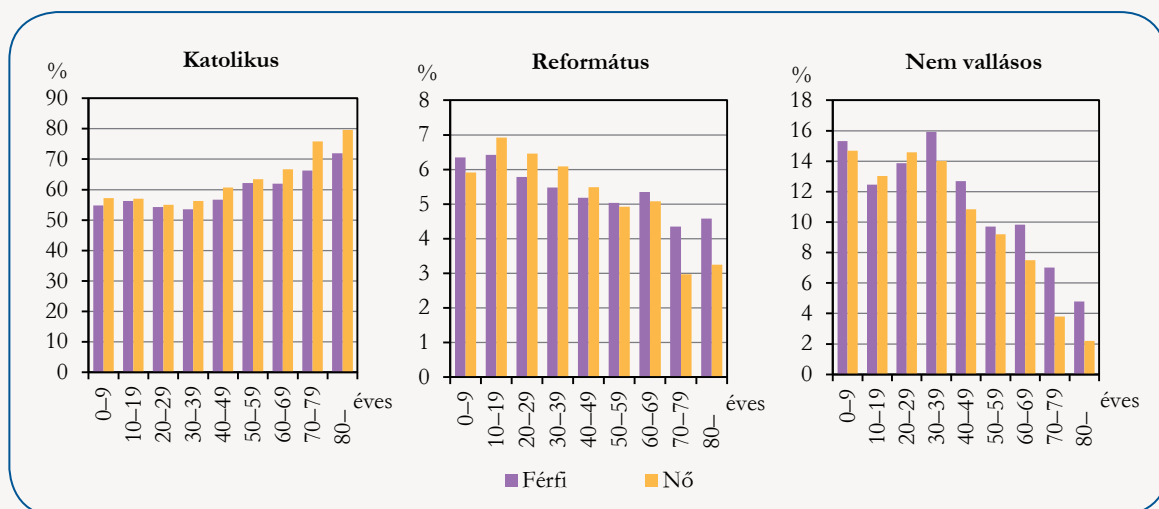
16. ábra

Cigány (roma) nemzetiségűek vallási hovatartozása korcsoport és nemek szerint, 2011

17. ábra

Német nemzetiségűek vallási hovatartozása korcsoport és nemek szerint, 2011

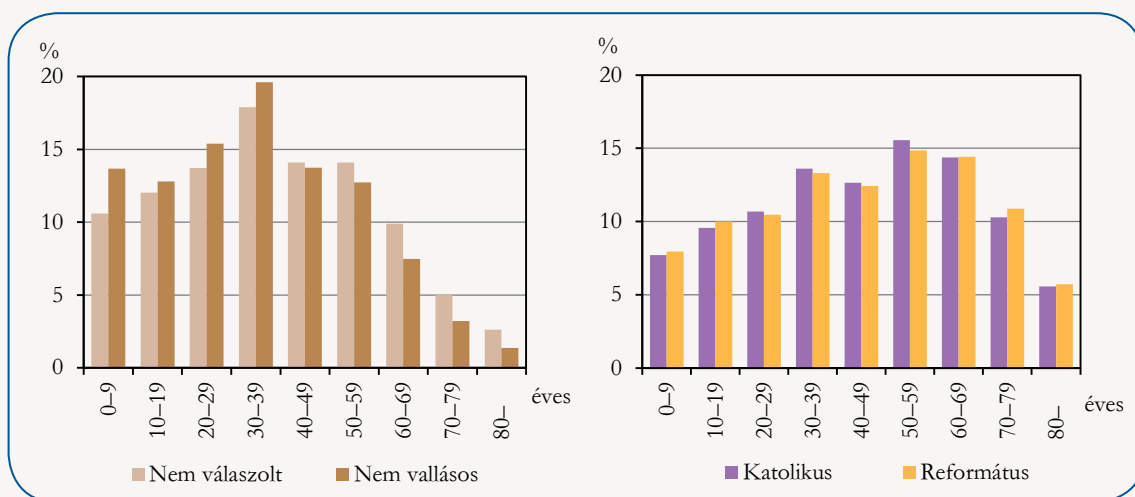
A nem válaszolók

A vallási hovatartozás nemzetiségek és más demográfiai jellemzők szerinti áttekintése után érdemes néhány szót szólni – egy eddig nem vizsgált, de tetemes létszámú népességcsoportról – azokról a lakosokról, akik nem kívántak válaszolni erre a kérdésre (ezt a választ meg is jelölték), illetve azokról, akik figyelmen kívül hagyták és ezzel üresen hagyták a személyi kérdőívnek a vallásra vonatkozó kérdését. Megközelítőleg 2,7 millió embert, az összlakosság 27%-át érinti, és – mint ahogy korábban jeleztük – ez 2011-ben közel két és félszer magasabb arányt jelentett, mint a tíz évvel korábbi népszámlálás idején, amikor a nem válaszolók száma 1,1 millió fő (10,8%) volt. Nem egyedi jelenségről van szó, hiszen mintegy 1,4 millió lakos a nemzetiségi hovatartozásra vonatkozó kérdésre sem adott választ 2011-ben, ez is több mint két és félszerese a tíz évvel korábbinak.

A vallási kérdésre nem válaszolók korösszetételének profilja a kérdésre válaszolók közül leginkább a nem vallásos lakosok kormegoszlásához hasonlít. Mindkét esetben jóval magasabb a gyermek- és fiatalkorú lakosok hányada, mint a vallásos népesség körében és kimagasló arányban szerepelnek a 30-as éveikben járó középkorúak. A 60 év feletti korcsoportokban viszont erősen visszaesett a nem válaszoló és nem vallásos lakosok aránya, illetve jóval elmaradt az időskorú vallásos lakosoknál megfigyelhető mutatóktól.

18. ábra

A vallási kérdésre nem válaszoló, a nem vallásos és a vallásos lakosok korösszetétele, 2011

Ebből nem lehet azt a következtetést levonni, hogy a növekvő számú nem válaszolók is zömmel a nem vallásos lakosok közül kerültek ki, de tény hogy a vallási hovatartozásukat vállaló katolikusok és a reformátusok életkor szerinti összetétele kevésbé hasonlít a nem válaszoló lakosok korösszetételéhez, továbbá eltér a nem vallásos népesség korösszetételétől is.

A vallási kérdésre nem válaszoló és magát nem vallásosnak tartó lakosok együttes száma 4,5 millió főt, az össznépesség 45%-át tette ki a 2011. évi népszámlálás idején. Ez részben azt jelentheti, hogy a tíz évvel korábbi állapothoz képest jelentősen mérséklődött a vallásnak, illetve vallási hovatartozásnak a szerepe és jelentősége az emberek mindennapi életében, másrészt ezzel párhuzamosan (vagy ennek következtében) nőtt a magát nem vallásosnak valló lakosok száma és aránya.

Elérhetőségek:

kommunikacio@ksh.hu

Információs szolgálat

Telefon: (+36-1) 345-6789